

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Betwist bestuur in Rotterdam: een bestuurskundige heranalyse

Poel, J.W. E. van de

Citation

Poel, J. W. E. van de. (2023, January 26). *Betwist bestuur in Rotterdam: een bestuurskundige heranalyse*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3514026>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3514026>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Bronnen en literatuur

- Tineke Abma en Roel in 't Veld, *'Beleid en wetenschap'*, in 'Handboek Beleidswetenschap', Amsterdam 2001
- Victor Bekkers, *'Beleid in beweging – Achtergronden, benaderingen, fasen en aspecten van beleid in de publieke sector'*, Den Haag 2012
- J.Th.J. van den Berg, *'Kortheidshalve – over recht en macht in de democratie'*, Diemen 2020
- J.Th.J. van den Berg en H.A.A. Molleman, *'Crisis in de Nederlandse politiek'*, Alphen aan den Rijn 1974
- J.B.J.M. ten Berge, *'Decentraliseren met commissies'*, 's-Gravenhage 1978, blz. 15-56
- M.A.P. Bovens, P. 't Hart en M.J.W. van Twist, *'Openbaar bestuur – Beleid, organisatie en politiek'*, Deventer 2012 (Kluwer)
- A. Cachet, *'Weten en (door)werken. Over bestuurskunde als toepassingsgerichte wetenschap'*, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam 2011
- M.D. Cohen, J.G. March en J.P. Olsen, *'A carbage can model of organizational choice'*, in *Administrative Science Quarterly*, 17 (1972), blz. 1-25
- J.C. Coolsma en A.J.G.M. van Montfort, *'De uitvoering van overheidsbeleid'*, in *'Overheidsbeleid – een inleiding in de beleidswetenschap'* (red. A. Hoogerwerf en M. Herweijer), Alphen aan den Rijn, 2014, blz. 126-127
- H. Daalder, *'Politisering en Lijdelijkheid in de Nederlandse politiek'*, Assen 1974
- H. Daalder, *'Van oude en nieuwe regenten. Politiek in Nederland'*, Amsterdam 1995
- A. Edwards, *'De vier rationaliteiten in bestuurskundige argumentatie'*, in: *Bestuurskunde en praktijk (liber amicorum voor prof.mr.dr. I.Th.M. Snellen)*, Alphen aan den Rijn, 1998, blz. 63-76;
- M. Herweijer, *'Overheden'*, in *'Overheidsbeleid – een inleiding in de beleidswetenschap'* (red. A. Hoogerwerf en M. Herweijer), Alphen aan den Rijn, 2014, blz. 39-44
- M. Herweijer, *'Beleidsbepaling'*, in *'Overheidsbeleid – een inleiding in de beleidswetenschap'* (red. A. Hoogerwerf en M. Herweijer), Alphen aan den Rijn, 2014, blz. 107
- A. Hoogerwerf, *'Beleid als object van onderzoek'*, in *'Beleid belicht 1'* (Red. A. Hoogerwerf), Alphen aan den Rijn 1972, blz.15-21
- A. Hoogerwerf, *'De analyse van de beleidsinhoud'*, in *'Beleid belicht 1'* (Red. A. Hoogerwerf), Alphen aan den Rijn 1972, blz.83-101
- A. Hoogerwerf, *'Beleid, processen en effecten'*, in *'Overheidsbeleid – een inleiding in de beleidswetenschap'* (red. A. Hoogerwerf en M. Herweijer), Alphen aan den Rijn, 2014, blz. 15-27
- A. Hoogerwerf, *'Beleidsvoorbereiding: het ontwerpen van beleid'*, in *'Overheidsbeleid – een inleiding in de beleidswetenschap'* (red. A. Hoogerwerf en M. Herweijer), Alphen aan den Rijn, 2014, blz. 65-81
- A. Hoogerwerf en M. Herweijer (red), *'Overheidsbeleid – een inleiding in de beleidswetenschap'*, Alphen aan den Rijn, 2014

- John W. Kingdon, *'Agendas, Alternatives, and Public Policies'*, (second edition), Pearson Education Limited, 2014 (eerste druk 1984)
- J.F.M. Koppenjan, *'Management van de beleidsvorming. Een studie naar de totstandkoming van beleid op het terrein van het binnenlands bestuur'*, 's-Gravenhage 1993
- Arno Korsten, *'Maatstaven voor de beoordeling van overheidshandelen'*, www.arnokorsten.nl, 140305, blz. 14-16
- A. Krouwel, R. Kroeze en F. van Berckel Smit, *'Waarom we nog steeds geen goede definitie van populisme hebben'*, Het Parool, 8 december 2018
- Miriam Lips, *'De beleidstheorie vanuit diverse wetenschaps- en beleidspraktijken: van 'hoe verder?' naar 'hoe anders?'*, in *'Handboek Beleidswetenschap'* (red. Tineke Abma en Roel in 't Veld), Amsterdam 2001, blz. 271-280
- Bram Peper, *'Vorming van welzijnsbeleid'*, Meppel 1972
- Elise van de Poel, *'Van politiek beginsel tot rechtsbeginsel – een onderzoek naar de juridisering van de beginselen achter de decentrale autonomie'*, Leiden 2021 (doctoraalscriptie)
- Jan van de Poel, *'Een staatsrechtelijk labyrint'*, Zwolle 1960 (dissertatie)
- Sjef van de Poel, *'Betwist bestuur – Wijkraden en deelgemeenten in Rotterdam'*, Amsterdam 2017
- Sjef van de Poel, *'Bevlogen Bestuurders – Achter de schermen van het Rotterdamse Stadhuis 1966-2006'*, Amsterdam 2019
- C.W. van der Pot en A.M. Donner, *'Handboek van het Nederlandse Staatsrecht'*, Zwolle 1972
- J.C. Schroot, mevr. mr. M. van Vliet en mr. N. Wijma, *Begrip van de Nederlandse gemeente, deel 2*, Alphen aan den Rijn 1978, blz. 143-144
- Staatscommissie Bestuursvorm Grote Gemeenten (Staatscommissie-De Quay), verslag, 's-Gravenhage 1955 (Nationaal Archief).
- G.R. Teisman, *'De reconstructie van complexe besluitvorming'*, in *'Publieke besluitvorming'*, Paul 't Hart, Max Metselaar en Bertjan Verbeek, 's-Gravenhage 1995, blz. 33 e.v.
- G.R. Teisman, *'Perspectieven op beleidsprocessen: over fasen-, stromen- en rondenmodellen'*, in *'Handboek Beleidswetenschap'* (red. Tineke Abma en Roel in 't Veld), Amsterdam 2001
- H.B. Tirion, *'De beleidstheorie uit de beleidspraktijk'*, in *'Overheidsbeleid – een inleiding in de beleidswetenschap'* (red. A. Hoogerwerf en M. Herweijer), Alphen aan den Rijn 2014, blz. 207-221
- P.E.W.M. Tops, *'Moderne regenten. Over lokale democratie.'*, Amsterdam 1994
- H. te Velde, *'Regentenmentaliteit. Hoe Nederlands is politiek in Nederland?'*, Leiden 2006 (oratie)
- H. te Velde, *'Van regentenmentaliteit tot populisme. Politieke tradities in Nederland'*, Amsterdam 2010
- H.B. Winter, *'Evaluatie van overheidsbeleid'*, in *'Overheidsbeleid – een inleiding in de beleidswetenschap'* (red. A. Hoogerwerf en M. Herweijer), Alphen aan den Rijn, 2014, blz. 162-164

Schriftelijke bronnen bestuurshistorisch onderzoek decentraal bestuur in Rotterdam:

ARCHIEVEN

- Handelingen gemeenteraad Rotterdam 1947-2014.
- Lucas, P., *Overzicht van de bemoeiingen van het gemeentebestuur van Rotterdam met de wijkraden, de sociale wijkopbouworganen en de binnengemeentelijke decentralisatie 1945-1970*. Rotterdam 1970. Stadsarchief Rotterdam, XVIII-C-41.
- Meijnders, H., *Persoonlijke collectie van de heer H. Meijnders 1972-1994*, medewerker bureau Wijkangelegenheden van de secretarieafdeling Algemene Bestuurszaken. Stadsarchief Rotterdam (Collectie-Meijnders).
- Steeman, W.J.M., *Persoonlijke collectie van de heer W.J.M. Steeman 1968-1985*, plv. hoofd van de secretarieafdeling Sociale Zaken, Volksgezondheid en Wijkangelegenheden en later hoofd van de secretarieafdeling Wijkangelegenheden en Welzijnsplanning van de gemeente Rotterdam. Stadsarchief Rotterdam (Collectie-Steeman)
- Verzameling gedrukte stukken gemeente Rotterdam 1947-2014.
- Verkiezingsprogramma's politieke partijen Rotterdam 1970-2014.
- Coalitieakkoorden en collegeprogramma's gemeente Rotterdam 1970-2014

LITERATUUR

- Bent, Els van den, *Proeftuin Rotterdam: Droom & Daad tussen 1975 en 2005*. Amsterdam 2011.
- Commissie-Van den Bergh, *Het bestuur van de grote gemeenten*. Amsterdam 1959. Rapport uitgebracht door de Wiardi Beckman Stichting.
- Berg, D. van den, *Groote stad en randgemeente: een beschouwing der decentralisatiemogelijkheden in bestuur en administratie der groote stad en meer speciaal te ROTTERDAM*. Overschie 1946. Stadsarchief XXI F 130
- Berg, J.Th.J. van den, *'De taak van de volksvertegenwoordiger'* (2016), in Kortheidshalve, Dieren 2020.
- Berge, J.B.J.M. ten, *Decentraliseren met commissies*. Den Haag 1978
- Bomhoff, J.G. c.s., *Wijkraden. Een onderzoek naar binnengemeentelijke territoriale decentralisatie*. Amsterdam 1971
- Brasz, H.A., *Verslag van het onderzoek naar de communicatie tussen het Rotterdamse Gemeentebestuur en de Wijkraden te Rotterdam*. Rotterdam 1968
- Breed Comité Welzijn, *'Hoe democratisch zijn de wijkraden?'*. Fronttaal: 8 februari 1978
- Breed Comité Welzijn, *In de politieke houdgreep*. Rotterdam 1980.
- Commissie Toekomstgericht lokaal bestuur, *Op weg naar meervoudige democratie*. Den Haag 2016
- Croix, Jacques la, *Kralingen-Crooswijk 1982-2014: 32 jaar deelgemeente*. Rotterdam 2016
- Dael, Yvette van, Joop van der Hor, Sara Klaverdijk, Karoll Kock, Cor Vos, Ignacio Willems en Rein Wolters, *Noties uit Charlois: door de bril van Lionel Martijn*, Rotterdam 2010
- Derksen, Wim, en Linze Schaap, *Lokaal Bestuur*. Den Haag 2004.
- Duvivier, Barbara, Jasper Loots en Lauryan Bakker (2013). *'Dorps- en wijkraden in Nederland'*. Bestuurswetenschappen: no 5-6.
- Deloitte & Touche, *Dwars door dualisering*. Rotterdam 2002
- *'Deelraden in discussie'*, Fronttaal: 20 december 1980.
- Fortuyn, Pim, *Aan het volk van Nederland*. Amsterdam-Antwerpen 1992
- Fortuyn, Pim, *De puinhopen van acht jaar Paars*. Uithoorn-Rotterdam 2002
- Frencken, Huub (2004). *'Het Rotterdamse bestuur: Kanttekeningen bij model en aanpak in Rotterdam'*. Het vijftienvintigste jaarboek voor het democratisch socialisme.
- Geerts & Jurgens Marktonderzoek, *De Burger Centraal*. Nijmegen 2006. Onderzoek in opdracht van de Commissie Relatie Burger-Overheid (Commissie-Van den Berg)
- Gils, A.J. van, *Spanning in de wijkraad-nieuwe-stijl*. Rotterdam 1976
- Gils, A.J. van (1976). *'Actieve Ommoorders willen geen politieke wijkraden'*. Wijkwijs: 29 januari 1976. Verslag van een onderzoek. Wijkwijs: 12 februari 1976. Weerwoord van C.J. Kooren *'Ommoord wil wél politiek wijkorgaan'*.

- Hagenaars, Lex. *'De Rotterdamse binnengemeentelijke decentralisatie'*. Bestuur nr.11: december 1986
- Hakvoort, Jan, *Territoriale decentralisatie. Een onderzoek naar het functioneren van deelgemeenten te Rotterdam*. Assen 1980.
- Hakvoort, Jan. *'Snel budgetrecht toekennen'*. Fronttaal: 26 augustus 1978
- Hazewinkel, Fernande, *Rozenburg, de Groene Parel aangeregen: Hoe de gemeente Rozenburg haar zelfstandigheid kwijt raakte*. Rozenburg 2009
- Hiemstra, Jaring, *Presterende gemeenten*. Alphen aan den Rijn 2003.
- Hoekzema, Herman (1987). *'Deelgemeenten zetten eenheid van bestuur onder druk'*. De Nederlandse Gemeente: 4 december 1987.
- Hordijk, Cor, *De werven van Gemeentewerken*. Rotterdam 2001.
- Instituut voor Bestuurswetenschappen, *Eindrapport Onderzoek naar de Bestuurlijke Organisatie*. Den Haag 1975.
- Jong, Toos de, *'Het ging zoals het altijd is gegaan'*. Fronttaal: 26 mei 1979.
- Jong, Wim de, *Deelgemeenten en de bewoners van Feijenoord-Noordereiland*. Rotterdam 1974.
- Jungheim, Karel, *Van dorp naar stad: IJsselmonde 1950-2000*. IJsselmonde 2003
- Kooiman, J. (1990). *'Sturen, besturen of (be)sturen'*. Bestuurswetenschappen: nr. 6, blz. 408-425.
- Koole, R. (2011). *'Fact free politics'*. Website Montesquieu Instituut Den Haag: 15 juni 2011.
- Korsten, A.F.A., *Reorganisatie van het binnenlands bestuur en de gedecentraliseerde eenheidsstaat*. Website arnkorsten.nl
- KPMG Consulting, *Control Scan Deelgemeenten: overall bevindingen en verbeterthema's*. Rotterdam 2002.
- Laar, Paul van de, *Stad van Formaat: Geschiedenis van Rotterdam in de negentiende en twintigste eeuw*. Zwolle 2000
- Leeninga, Margot, *Schiebroek doet mee!: Van Ambacht tot Tuinstad*. Rotterdam 2010.
- Meijer, Herman (1990). *'Heijplaat, een historische affaire'*. Rotterdams Tij: oktober 1990.
- Meijer van Meijbeek, F.A.C. (1987). *'Deelgemeenten: schaalvergroting en schaalverkleining'*. De Nederlandse Gemeente: 27 november 1987
- Nefkens, Jac., *Het verschijnsel deelgemeente: Macht of dienstbaarheid*. Rotterdam 1975. Stadsarchief XXXIV F 5
- Onderdelinden, P.G. *'Deelgemeenten: kameleonachtig?'*. De Nederlandse Gemeente: 18-25 december 1987
- Ooijen, Leen van, *Water naar de zee dragen: een lang verslag van vijftig jaar beperkt lokaal zelfbestuur in wijkraad en deelgemeenteraad van Hoek van Holland*. Hoek van Holland 1997.
- Oosterhagen, Maarten, *Deelgemeenten: een historische terugblik*, Rotterdam 2001.
- Oosterhagen, Maarten, *'Het wetsvoorstel afschaffing deelgemeenten'*. De Gemeentestem: april 2012
- Oosthoek, Albert, *Pim Fortuyn en Rotterdam*. Rotterdam 2005.
- Opstelten, Ivo, *Deelgemeenten nu, en hoe verder*. Rotterdam 2008. Redevoering op persoonlijke titel bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek.
- Ostaaïen, Julien van, en Pieter Tops (2007). *'De erfenis van vier jaar Leefbaar Rotterdam'*. Justitiële Verkenningen, jrg.33, nr.2
- Ostaaïen, Julien van, (2012) *'Ondertussen in de lokale politiek: De ontwikkeling van lokale politieke partijen, de Leefbaar-beweging en Pim Fortuyn'*. Beleid en Maatschappij (39) 2.
- Peper, Bram, *Vorming van welzijnsbeleid: Evolutie en evaluatie van het opbouwwerk*. Meppel 1972
- Peper, Bram, *Binnengemeentelijke decentralisatie in de tijd: Verandering van inzichten en doelstellingen van de Rotterdamse territoriale decentralisatie*. Rotterdam 1989. Rede, uitgesproken op 14 maart 1989, ter gelegenheid van de voorlopige afronding van de discussie over het deelgemeentebestel in Rotterdam.
- Peper, Bram, *De opstanding der steden, de opstand der stedelingen*. Rotterdam 1994. Nieuwjaarstoespraak 1994.
- Poel, J. van de (1983). *'Zicht op complementair recht'*. Handboek Samenwerkingsrecht.
- Poel, J.W.E. van de, *'Deelgemeenten zijn makkelijkste prooi voor minister Donner'*. VNG-Magazine: 4 februari 2011. Zie ook reactie van Ronald Sørensen in VNG-Magazine: 18 februari 2011.
- Pols, Henk van der, *Participatie van burgers en bestuurlijke decentralisatie*, Rotterdam 2008.
- Rath, Jan (1984). *'Deelraadverkiezingen in Rotterdam'*. Buitenlands Bulletin 9 (7)
- Rath Jan, *'Een verwaarloosd electoraat'*. Intermediair: 31 januari 1986

- Robijns, Rien, *Rotterdam, veranderde stad: dr. A. Peper, burgemeester 1982-1998*. Rotterdam 1999
- Schoor, Arie van der (2011), '*Stad van dorpen: Het ontstaan van het Rotterdamse annexatiegebied in vergelijkend- en lange termijn perspectief (1300-2000)*'. Rotterdams Jaarboekje: XI 9, 118-133
- Schoor, Arie van der, *De dorpen van Rotterdam*. Rotterdam 2013
- Simons, D., *Heden en toekomst der wijkraden*. Rotterdam 1957. Rede gehouden op 17 december 1957 in de herdenkingsvergadering van de wijkraad voor Overschie bij gelegenheid van het tienjarig bestaan van de wijkraad.
- Sørensen, Ronald, Marco Bouman en André Krouwel, *Nederland 2.0; Oplossingen voor vernieuwing van de Nederlandse democratie*. Rotterdam 2010. Reactie van burgemeester en wethouders van Rotterdam op deze publicatie d.d. 3 februari 2011.
- Sørensen, Ronald, '*Deelgemeenten snel uit hun lijden verlossen*'. VNG-Magazine: 18 februari 2011. Reactie op artikel Sjef van de Poel in VNG-Magazine: 4 februari 2011.
- Steeman, W.J.M., '*Deelgemeenten in Rotterdam: Opvulling van een vacuüm der democratie*'. Intermediair: 19 januari 1973
- Steeman, W.J.M. (1997). '*De vorming van het Rotterdamse deelgemeentebestel*'. Inventaris Collectie Steeman.
- Stichting Democratisch Steunpunt Rotterdam (SDSR), *Dualisme tussen Deur en Drempel: Twee jaar dualisme in de Rotterdamse gemeente- en deelgemeentepolitiek*. Rotterdam 2004.
- Straasheijm, Wim, *Tussen schaalvergroting en schaalverkleining: De plaats van de grote gemeente in de bestuursorganisatie*. Utrecht 1978. Doctoraalscriptie bestuurswetenschappen.
- Suttorp, C.H., *Discussiëren over een decennium decentralisatie in Rotterdam*. Rotterdam 1982. Stadsarchief XIX E 34.
- Veld, J. in 't, *Nieuwe vormen van decentralisatie*. Alphen aan den Rijn 1929.
- Veld, Roel in 't, *De gemeenteraad in de toekomst: een tedere balans*. 2013.
- Veldhoen, Lex, '*Dorp in een onbestemd gebied*'. Rotterdams Tij: april 1991.
- Veldhoen, Lex, '*Ook Hoogvliet*'. Rotterdams Tij: april 1991.
- Vuijsje, Herman, *De calculerende bestuurder. Over het jarenlange streven de overheidsmacht in Nederland te decentraliseren*. 1991.
- Weeda, Kees, '*Johan Henderson, actievoerder wordt raadslid*'. Fronttaal: 25 maart 1978.
- Westbroek, Ineke, '*De strijd om het belang van de wijkraad*'. Fronttaal: 15 september 1979.
- Westbroek, Ineke, '*De slag om de bevoegdheden van de elf deelgemeenten: Portret van de deelgemeente Kralingen*'. Rotterdams Tij: augustus 1990.
- Wit, Onno de, Willy Hilverda en Wim Heistek, *De Prins Alexanderpolder en Rotterdam: Van veenmoeras tot polderstad*. Rotterdam 2013.
- Zijdeveld, A.C. c.s., *Rotterdam naar 2005, visies vanuit de wetenschap*. Kampen 1996

GEMEENTE ROTTERDAM BURGEMEESTER EN WETHOUDERS

- *Wijkraden en organen voor sociale wijkopbouw*. 1968.
- *Toekomstige Organisatie Wijkbestel Rotterdam*. 1970.
- *Het nieuwe wijkbestel*. 1972.
- *Beleidsnota 1977*. 1976. Beleidsnota over de organisatie van de stad.
- *Het nieuwe wijkbestel*. 1977.
- *Discussienota Deconcentratie*. 1982.
- *Deconcentratiebeleid in Rotterdam*. 1983.
- *De Rotterdamse bewonersorganisaties en hun bijdrage aan de gemeentelijke democratie*. 1984.
- *Vernieuwing van Rotterdam*. 1987.
- *Binnengemeentelijke decentralisatie: Deelgemeenten in de jaren '90*. 1990.
- *Verzelfstandiging van de deelgemeentesecretarieën*. 1991.
- *De laatste ronde!*. 1991.
- *Gelijk Oversteken*. 1991.
- *De grenzen van de toekomstige Rotterdamse gemeenten*. 1993.
- *Participatierapport Koers 2005 annex Koers 2005: De Toekomstvisie*. 1997.
- *Verbetering Rotterdams Bestuur*. 1999.
- *Samen Sterk: Naar een sterk stadsbestuur met krachtige deelgemeenten*. 1999.
- *Visie 2010: Rotterdam op Koers*. 1999.
- *Actieprogramma Rotterdam Zet Door; op weg naar een stad in balans*. 2003.
- *Rotterdam georganiseerd bestuurd ... en zo gaan we dat doen*. 2005.

- *De wijken, de deelgemeenten en de stad. 2007. Plan van Aanpak Verbetering Organisatie Rotterdam*
- *Gebiedsgericht werken: De uitvoering. 2008.*
- *We Kunnen Zoveel Beter: Over een adequate organisatie van het bestuur in Rotterdam: dichtbij de burger, slagvaardig en met resultaat op straat. 2009. Inzet van het college van burgemeester en wethouders voor discussie over het verbeteren van het Rotterdamse bestuursmodel.*
- *We kunnen zoveel beter 2010. 2010.*

GEMEENTE ROTTERDAM TRAJECT BESTUURLIJK MODEL ROTTERDAM NA 2014 (BMR14+)

- *Wetsontwerp afschaffen deelgemeenten.* Persbericht van wethouder Jantine Kriens, 23 maart 2011.
- *Wetsontwerp afschaffen deelgemeenten.* Brief van het college van burgemeester en wethouders van 13 mei 2011 aan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- *Burgerconsultatie BMR14+: Burgerraadpleging bestuursmodellen.* Mei 2012. Door Marcel van Toorn. COS-rapportage.
- *Dichtbij, democratisch en divers: Normatief kader voor vernieuwing bestuurlijk model Rotterdam.* Mei 2012.
- Schaap, Linze, Frank Hendriks, Bram Boluijt, Andrea Frankowski, Casper Geurtz, Julien van Ostaaijen, *Besturen binnen Rotterdam: Inspiratiebronnen voor een nieuw bestuurlijk model.* Tilburg 2012. Universiteit van Tilburg.
- Derickx, C.L., R. Wever en N.M. Lourens, *Verbinding van bevindingen: De opmaat voor de scenario's voor een nieuw bestuurlijk model.* Augustus 2012
- *Iedereen invloed op gebiedsgericht werken: model A: Gebiedsbestuur, model B: Wijkparticipatie.* Modelvergelijking Gebiedsbestuur-Wijkparticipatie, 16 oktober 2012. Annex zienswijze Verenigde Rotterdamse Deelgemeenten.
- *Zienswijzenboek Opbrengst consultatiefase BmR14+ periode 16 oktober 2012 tot 6 december 2012.* 6 december 2012. Bevat de ingediende zienswijzen op de modellen Gebiedsbestuur en Wijkparticipatie, alsmede de Samenvatting ingediende zienswijzen en de reactie daarop door de Stuurgroep-BmR14+.
- *Toekomst bestuurlijke organisatie Rotterdam.* December 2012. Raadsvoorstel van de Stuurgroep-BmR14+.
- *Besluit Gebiedsbestuur van de gemeenteraad, 20 december 2012.*

GEMEENTE ROTTERDAM AMBTELIJKE RAPPORTEN

- *Rapport van de Commissie Overdracht Bestuursbevoegdheden.* Rotterdam 1969.
- *Samenhang in de wijk.* 1977. Discussienota met betrekking tot het decentralisatie- en deconcentratiebeleid. Stadsarchief XXVIII F 330.
- *Tien jaar deelgemeentebestel.* 1983. Verslag van een symposium. Stadsarchief I G 37.
- *Eindrapport van de werkgroep 'Verdeelmaatstaven Deelgemeentefonds'.* 1984 Stadsarchief VIII C 495.
- *Nota Beroepsrecht Deelgemeenteraden.* 1985.
- *Bestuurlijk Onderzoek Dagelijks Bestuur deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek.* 1989.
- *Een ronde langs de deelgemeenten.* 1991. Door G. de Kleijn, projectleider Sociale Vernieuwing.
- *Het Rotterdamse deelgemeentebestel.* 1992. Informatiebrochure van de directie Algemene Bestuurszaken, sectie Bestuurlijke Zaken, van de Rotterdamse Bestuursdienst.
- *Het Rotterdamse bestuursmodel.* 1997.
- *Rotterdam, veilig idee?: Vier jaar samenwerken aan veiligheid.* Rotterdam 1998. Projectbureau Geïntegreerd Veiligheidsbeleid.
- *Het 'Sigmabestuur' in de deelgemeentelijke bestuurlijke infrastructuur.* 1999. Door Janos Drinóczy en Ton Kragten.
- *De WMO in Rotterdam.* 2006. (Deel)gemeentelijk visiedocument. De WMO en PowR: De inzet van de deelgemeenten. Ongedateerd.
- *Cahier 8, Methodiek van actief burgerschap in het kader van werken aan een veiliger Rotterdam.* 2006.
- *De Staat van Rotterdam.* 2007. COS.
- *Van buiten naar binnen: De Rotterdamse aanpak en de ontwikkeling van de gemeentelijke organisatie.* 2008.
- *Tien jaar stadsmariniers: 2002-2012.* 2012

GEMEENTE ROTTERDAM REKENKAMER

- *Veilig zijn, veilig voelen: Het gemeentelijk beleid wijkveiligheid*. Rotterdam 2005.
- *Controleer uw budget, financiële verantwoording deelgemeenten*. Rotterdam 2008.
- *Tussen de regels door: Onderzoek naar de subsidierelatie 'Get Hoekt'*. Rotterdam 2011.
- *Wijken voor de stad: Realisatie van beloften gebiedsgericht werken*. Rotterdam 2012.
- *Festival zonder grenzen: Onderzoek naar de subsidierelatie Paradie Overschie*. Rotterdam 2012.
- *Herijking aanbevelingen rapport 'Wijken voor de stad'*. Rotterdam 2013.
- *Inspraak zonder uitspraak, burgerparticipatie bij gebiedsplannen van gebiedscommissies en stadsbestuur*. Rotterdam 2015.

GEMEENTE ROTTERDAM OVERIGE RAPPORTEN

- *De stad der toekomst, de toekomst der stad*. Studiegroep onder leiding van ir. A. Bos (Studiegroep-Bos), Rotterdam 1946.
- *Interimrapport van de Studiecommissie Wijkraden (Commissie-Hasper)*. Rotterdam 1955. Stadsarchief XXIX C 43.
- *Eindrapport van de Studiecommissie Wijkraden (Commissie-Hasper)*. Rotterdam 1957. Stadsarchief XXIII F 829.
- *Rapport van de Beleids- en Studiecommissie Sociale Wijkopbouw (Commissie-Schut)*. Rotterdam 1960. Stadsarchief XI F 27.
- *Rapport van de Studiecommissie Wijkraden Rotterdam*. Rotterdam 1968.
- *Het maatschappelijk draagvlak van Centrum-Noord*. 1983. Intervisie Groep Groningen. Stadsarchief VII D 54 en VII D 55.
- *Nieuw Rotterdam: Een opdracht voor alle Rotterdammers*. 1987. Rapport van de Adviescommissie Sociaal-Economische Vernieuwing Rotterdam (Commissie-Albeda).
- *Gegeven het bestel, om de versterking van het bestuur in Rotterdam*. Rotterdam 1997. Advies van de Stuurgroep Verbetering Rotterdams Bestuur.
- *Quick Scan deelgemeentelijke bestuursondersteuning*. 1999. Moret Ernst & Young.
- *Control Scan Deelgemeenten: Overall bevindingen en verbeterthema's*. 2002. KPMG Consulting.
- *Stadsbestuur Dichtbij Huis: Een werkende democratie voor Rotterdam*. Rotterdam 2006. Rapport van de Commissie Relatie Burger-Overheid (Commissie-Van den Berg).
- *Rapportage onderzoek Feijenoord – deelgemeente Feijenoord*. Bureau Integriteit Nederlandse Gemeenten (BING), Amersfoort 2013.

DEELGEMEENTELIJKE PUBLICATIES

- Charlois, deelgemeente, *Charlois een van Rotterdams eerste deelgemeenten*. Voorlichtingsblad Bureau Voorlichting en Publiciteit van de gemeente Rotterdam in nauwe samenwerking met de deelgemeente Charlois, Charlois 1974. Stadsarchief V E 305.
- Charlois, deelgemeente, en deelgemeenten Hoek van Holland en Hoogvliet, *Kiezen en delen 1+2*. Speciale uitgaven van de deelgemeenten Charlois, Hoek van Holland en Hoogvliet in verband met de deelgemeenteraadsverkiezingen in 1976. Rotterdam 1976. Stadsarchief P 1419.
- Charlois, deelgemeente, *We komen in de buurt!!: Een bestuurlijk-ambtelijk structuurplan voor een weerbaarstig maar waardevol democratiseringsproces, in het bijzonder gericht op de deelgemeente Charlois*. Door Joop Franken en Henri Suttorp. Charlois 1983. Met een reactie van Lex Hagenaars, hoofd van de secretarieafdeling Wijkaangelegenheden en Welzijnsplanning.
- Charlois, deelgemeente, *Charlois '550'*. Charlois 2012. Jubileumuitgave deelgemeente Charlois in verband met het 550-jarig bestaan van Charlois.
- Feijenoord, deelgemeente, *BING-onderzoek*. Persbericht van de deelgemeente Feijenoord. Feijenoord 2013.
- Hillegersberg-Schiebroek, deelgemeente, *Deelgemeenten nu, en hoe verder?: Veranderingen, Vernieuwingen, Uitdagingen*. Hillegersberg-Schiebroek 2008. Verslag van een symposium bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek. Met inleiding door Bert Cremers, voorzitter van de deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek.
- Hoogvliet, deelgemeente, *Nota 'Maximaal en haalbaar': onderzoeksverslag bestuursinstrumentarium deelgemeente Hoogvliet*. Hoogvliet 1989.
- Hoogvliet, deelgemeente, *Leren van de herstructurering; Hoogvliet heeft een verhaal*. Hoogvliet 2004.

- Overschie, deelgemeente, *Gewoonte brengt je van A naar B, verbeelding brengt je overal*. Overschie 2009. Brief van Jan Markerink, voorzitter van de deelgemeente Overschie, aan de deelraad van Overschie betreffende bestuurlijke vernieuwing in Overschie.
- Prins Alexander, deelgemeente, *Van polder tot leefstad*. Prins Alexander 1976. Stadsarchief XXIV C 16

INTERDEELGEMEENTELIJKE PUBLICATIES

- *Bestuursstructuur in Rotterdam SAMEN STERKER: Een zienswijze van de deelgemeenten*. Rotterdam 1987. Stadsarchief XVI C 451
- *Samenhang in het openbaar bestuur van Rotterdam*. Visienota van de voorzitters van de negen deelgemeenten, Rotterdam 1988.
- *Een Rotterdamse aanpak: Deelgemeenten in Rotterdams bestuur, een referentiekader*. Rotterdam 1996. Stadsarchief XVIII E 198.
- *In antwoord op*. Rotterdam 1997. Reactie van de deelgemeenten op de reacties op de nota 'In debat met de Stad'. Stadsarchief XXX E 16.
- *2005 voor 11 – 11 voor 2005!*. Rotterdam 1997. Bijdrage van de deelgemeenten aan het debat over de nota 'Koers 2005, de Toekomstvisie'. Stadsarchief XVIII E 202
- *Duurzame stad*. Rotterdam 1998. Reactie van de deelgemeenten op programmaonderdeel 2 van het Rotterdamse collegeprogramma 1998-2002. Stadsarchief XXXVIII A 376
- *Verbetering Rotterdams Bestuur: de deelgemeentelijke bijdrage*. Rotterdam 2000. (eerste groene boekje).
- *Rotterdam besturen in partnerschap*. Rotterdam 2002. Notitie van de voorzitters van de Rotterdamse deelgemeenten. (tweede groene boekje).
- *Deelgemeenten Rotterdam: Historisch perspectief*. Rotterdam 2002.
- *Iedereen telt, iedereen doet mee: Sociale integratie in de optiek van de Rotterdamse deelgemeenten*. Rotterdam 2003.
- *Samen werken aan veilige deelgemeenten: Quick scan naar de stand van zaken met betrekking tot openbare orde en veiligheid in de deelgemeenten en in Centrum en Pernis*. Rotterdam 2003. Rapport opgesteld door Freek Kuijper, deelgemeentesecretaris Kralingen-Crooswijk, Sjef van de Poel, deelgemeentesecretaris Charlois en Petra Nijman, beleidsmedewerker Verenigde Rotterdamse Deelgemeenten (VRD).
- *De waarde van het Rotterdams lokaal bestuur: Visie van de Verenigde Rotterdamse Deelgemeenten (VRD)*. Rotterdam 2005.
- *Rotterdam. Sociaal beleid als uitdaging: deelgemeentebestuurders spreken zich uit*. Rotterdam 2005.
- *De WMO en PowR: De inzet van de deelgemeenten*. Rotterdam 2005-2006.
- *Gekanteld: Memorandum van de Verenigde Rotterdamse Deelgemeenten*. Rotterdam 2006. (het derde groene boekje)
- *Brief van de Verenigde Rotterdamse Deelgemeenten (VRD) betreffende het Plan van Aanpak Verbetering Organisatie Rotterdam*. Rotterdam 2007.
- *Agenda voor de verbetering van het Rotterdamse bestuur*. Rotterdam 2009.
- *Samenwerken met rendement ...!: Interdeelgemeentelijke samenwerking 2010-2014*. Rotterdam 2010.
- *Brief van de Verenigde Rotterdamse Deelgemeenten (VRD) aan de Stuurgroep-BmR14+ met het VRD-standpunt over het Bestuurlijk model Rotterdam na 2014*. Rotterdam 2012.
- *Iedereen invloed op gebiedsgericht werken*. Zienswijze Verenigde Rotterdamse Deelgemeenten. Rotterdam 2012.
- *Bijeenbrengen en Vasthouden*. Notitie met advies van de voorzitters van de deelgemeenten betreffende het bestuurlijk model Rotterdam na 2014. Rotterdam 2012.
- *Waarmaken eigenheid buitengebieden*. Notitie van de deelgemeenten Rozenburg, Pernis, Hoek van Holland en Hoogvliet. Rotterdam 2013.
- *Aanbevelingen Rotterdammer Gericht Werken*. Advies van de Verenigde Rotterdamse Deelgemeenten. Rotterdam 2014.

OVERIGE PUBLICATIES VERENIGDE ROTTERDAMSE DEELGEMEENTEN (VRD)

- *Deelgemeenten Rotterdam in beeld 1998-2000*
- *Deelgemeenten Rotterdam in beeld 2006*
- *Wegwijzer VRD*. Onge-dateerd.

- *Deelgemeenten samen!.* Nieuwsfolder. Rotterdam 2010

ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

- Duinkerke, Suze, en Jan Velthoven, *Relatiepatronen binnen het deelgemeentebestel*. Rotterdam 1974. Onderzoek doctoraalstudie bestuurssociologie Erasmus Universiteit Rotterdam. Stadsarchief IV B 51.
- Hakvoort, Jan, *Rapport binnengemeentelijke decentralisatie: samenvatting van een onderzoek naar het functioneren van het Rotterdamse deelgemeentebestel*. Rotterdam 1978.
- Cachet, A., en J.W. Foppen, M. Noordegraaf en M.M. Teeuw. *Vitaliteit als strategie: Regio, gemeenten-nieuwe-stijl en Charlois*. Rotterdam 1993. Verslag onderzoek door de Erasmus Universiteit Rotterdam naar het proces van omvorming van deelgemeente naar gemeente-nieuwe-stijl en hoe daarin te opereren. Stadsarchief XVII B 34.
- Beukenholdt-ter Mors, A. Cachet, H.H.F.M. Daemen, A.B. Ringeling en L. Schaap, *Binnengemeentelijk gedecentraliseerd: een kleinere raad?* Centre for local democracy. Rotterdam 2002.
- Edwards, Arthur, en Linze Schaap, *Burgerparticipatie in Rotterdam*. Centre for Local Democracy. Rotterdam 2006.
- Snijders, Rob, *Investeren en Oogsten: De bestuurskracht van het deelgemeentelijk bestel Rotterdam*. Rotterdam 2008 (bestuurskundige scriptie).
- Lap, Lieke, *Het belang van wijkgericht werken: een analyse en vergelijking van de succes- en faalfactoren van vier wijkgerichte aanpakken in de gemeente Rotterdam*. Rotterdam 2009 (afstudeerscriptie).
- *Een kwestie van kiezen: Naar een complementaire democratie voor alle Rotterdammers*. Rotterdam 2016. Onderzoeksrapport Evaluatie Bestuurlijk Model Rotterdam 2016 van het Dutch Research Institute for Transition (DRIFT) in samenwerking met de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Rijksuniversiteit Groningen met begeleidende brief aan de gemeenteraad van de Stuurgroep Evaluatie bestuurlijk model Rotterdam van 23 november 2016.

GEMEENTE AMSTERDAM

- *Macht voor de wijken: desentralisatie in Amsterdam*. Amsterdam 1972. Werkgroep Bestuursvraagstukken PvdA-Amsterdam.
- Meijer, Erik, *De macht aan alle mensen*. Amsterdam 1978. Discussienota over directe democratie in de Amsterdamse buurten van PSP-gemeenteraadslid Erik Meijer (GB 1978, afd 1, nr. 216, blz. 297).
- *'Proef met binnengemeentelijke decentralisatie en deconcentratie in Noord en Osdorp'*. Voordracht van burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad van 8 mei 1981 (GB 1981, afd 1, II, nr. 637).
- *Verordening op de stadsdeelraden*, GB 1981, afd 3, volg.nr.132.
- *De uitwerking bestuurlijke reorganisatie, taken- en bevoegdhedenverdeling stad- en stadsdelen*. Voordracht van burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad van september 1985. Stadsarchief Amsterdam H2265.
- Leemans, A.F., *Deelraden nader bekeken*. Eindrapport van het onderzoeksteam van de vakgroep bestuurskunde en publiek recht van de Universiteit van Amsterdam. Amsterdam 1987.
- *Stadsdeelraden in Amsterdam: Verdeling van taken en bevoegdheden*. Amsterdam 1989. Projectbureau Binnengemeentelijke Decentralisatie.
- *Amsterdam te groot en te klein: Stadsdelen stad en regio*. Amsterdam 1991. Publicatie met bijdragen van verschillende auteurs bij gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Binnengemeentelijke Decentralisatie en de stadsdelen Noord en Osdorp. *Wijkcentra, stadsdelen, burger en bestuur* door Inge van Heusden en Jos Vernooij, *Tien jaar stadsdelen, genoeg antagonisme te weinig synergie* door Pieter Nieuwenhuizen en Herenleed: *Een gesprek met Michael van der Vlis door Inge van Heusden*.
- *Amsterdammers over stad en stadsdelen in Amsterdam*. Amsterdam 1996. Eindrapportage van de stadsgesprekken over het bestuurlijk stelsel van Amsterdam, gehouden in december 1996. Stadsarchief Amsterdam, 51 F 92.
- Tops, P.E.W.M., *Delen van bestuur: Om de versterking van het bestuurlijk stelsel van Amsterdam*. Amsterdam 1997. Rapportage van een Commissie van Deskundigen onder leiding van prof.dr. P.E.W.M. Tops.
- *Wijziging van de Verordening op de stadsdelen*. Voordracht van burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad 15 november 2005.

- *De stad is een schouwtoneel, elk speelt zijn rol en krijgt zijn deel*. Amsterdam 2009. Rapportage van de Commissie Verbetering Bestuur Amsterdam (Commissie-Mertens).
- *Visie burgerparticipatie: Van bolwerk naar netwerk*. Notitie van het college van burgemeester en wethouders. Amsterdam 2013.
- *Notitie kaderstelling gemeente Amsterdam*. Amsterdam 2014.
- *Amsterdam 2020*. Amsterdam 2016. Rapport van de Advies- en evaluatiecommissie Bestuurlijk stelsel Amsterdam 2016 (Commissie-Brenninkmeijer).

GEMEENTE DEN HAAG

- *De burger centraal, deconcentratie gemeentelijke diensten*. Den Haag 1989.
- *Verordening op de stadsdeelorganisatie gemeente Den Haag*. Den Haag 2001. Raadsvoorstel van burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad.
- *Implementatie stadsdeelorganisatie*. Den Haag 2003. Brief annex voortgangsnotitie van de Wethouder van Nieuwe Gebieden en Duurzaamheid van 30 september 2003 aan de voorzitter van de Commissie Veiligheid, Bestuur en Leefomgeving.
- *Evaluatie stadsdeelcommissies*. Den Haag 2004. Brief van het presidium aan de Commissie Veiligheid, Bestuur en Leefomgeving van 5 januari 2004.

OVERLEG ORGAAN RIJNMONGEMEENTEN (OOR)

- *De bestuurlijke organisatie in de regio Rotterdam*. Rotterdam 1991. Discussienota van het dagelijks bestuur van het OOR.
- *De Inzet II*. Rotterdam 1992. Nota van het OOR betreffende zijn inzet in het wetgevingsproces Stadsregio Rotterdam.
- *OORzaak en Vervolg*. Rotterdam 1992. Nota van het dagelijks bestuur van het OOR.
- *Het Profiel*. Rotterdam 1993. Nota van het algemeen bestuur van het OOR betreffende de taken en bevoegdheden van het regiobestuur en de vitale gemeenten.

POLITIEKE PUBLICATIES ROTTERDAM

- Christen-Democratisch Appèl, *Eerste discussienota over de vraag hoe nu verder met het deelgemeentebestel in Rotterdam*. Notitie van Dirk Dekker, fractievoorzitter CDA deelgemeente Prins Alexander, aan het fractievoorzittersoverleg van het CDA-Rotterdam, Rotterdam 1985.
- Christen-Democratisch Appèl, *Schoenmaker blijf bij je leest*. Notitie over het deelgemeentebestel van het CDA-Rotterdam. Rotterdam 1988.
- Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland, *Boykot de Wijkraadsverkiezingen*. Rotterdam 1977.
- Leefbaar Rotterdam, *De Rotterdamse Gordiaanse Knoop: Visie Leefbaar Rotterdam op het Rotterdamse deelgemeentebestel*. Door Robert Simons. Rotterdam 2007.
- Leefbaar Rotterdam, *Paarse krokodillen in Rotterdam: onderzoek van Leefbaar Rotterdam naar de mening van Rotterdammers over het functioneren van gemeentelijke diensten, afdelingen, functies, onnodige regels en procedures*. Door Robert Simons. Rotterdam 2008.
- Partij van de Arbeid, *Decentralisatie en deconcentratie op langer zicht*. Notitie van Wim Straasheijm ten behoeve van de Gewestelijke Adviesraad van de PvdA. Rotterdam 1978.
- Partij van de Arbeid, *Nota 'De decentralisatie in de jaren tachtig'*. Rotterdam 1979. Nota opgesteld door de Gewestelijke Adviesraad-werkgroep Binnengemeentelijke Decentralisatie, bestaande uit Jan Janse, Lodewijk Rogier, Hans Simons, Ferrie Veen en Wim Straasheijm.
- Partij van de Arbeid, *'Decentralisatie-Deconcentratie'*. Notitie van PvdA-wethouder Wim van der Have, Rotterdam 1979.
- Partij van de Arbeid, (1980). *'Welzijnswerk in politieke houdgreep, of schrijvers in de fout'*. Artikel van de welzijnswethouders Roel den Dunnen, Wim van der Have, Elisabeth Schmitz en Pim Vermeulen. Fronttaal: 20 december 1980
- Partij van de Arbeid, *Rapportage over het deelgemeentebestel*. Rapport van de Commissie Bestuurlijke Inrichting Rotterdam (PvdA-Commissie-Wolfson), Rotterdam 2004.
- Partij van de Arbeid, *De houdbaarheid van een ideaal*. Door Wim Straasheijm, Marco Heijmen en Marco van Lent. Reactie op het rapport van de Commissie-Wolfson.
- Partij van de Arbeid, *Beter Besturen in Rotterdam*. Rotterdam 2007 Rapport van Harlow Brammerloo (Noord), Paul Paulusma (Prins Alexander) en René Kronenberg (Feijenoord).

- Partij van de Arbeid, *Eindrapport Commissie Deelgemeentebestel 2014*. Rotterdam 2012. PvdA-Commissie onder leiding van Roel in 't Veld.
- Socialistische Partij, *Een referendum over de knoop!*. Door Theo Coşkun. Rotterdam 2008.
- Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, *Rotterdam, overbedeeld?*. Rotterdam 2004. Notitie van de VVD-Commissie Deelgemeentebestel (VVD-Commissie-Rosenthal).

MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

- *Rapport van de Staatscommissie-De Quay* over het vraagstuk van de samenvoeging van grote gemeenten en randgemeenten, alsmede over de meest gewenste bestuursvorm voor de grote gemeenten. Den Haag 1955.
- *Wet Openbaar Lichaam Rijnmond*. Den Haag 1964. Kabinet-Marijnen (KVP, ARP, CHU, VVD).
- *Europees Handvest inzake lokale autonomie*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Den Haag 1985.
- *Voorstel van wet bijzondere bepalingen provincie Rotterdam (Lex Specialis)*. Den Haag 1995. Kabinet-Kok I (PvdA, VVD, D66)
- *Gemeenten in ontwikkeling: Herindeling en kwaliteit*. Den Haag 1999. Verslag van een symposium over gemeentelijke herindeling in de Beurs van Berlage, Amsterdam op 19 november 1998.
- Castenmiller, P.G., *De wisselwerking tussen gemeente en gemeenschap*. Den Haag 1999. Een essay van P.G. Castenmiller van SGB, Onderzoeks- en Adviesbureau van de VNG.
- Hartman, Ivo, *Gemeente Gemeenschap en Territoriaal Zelfbeheer*. Den Haag 1999. Een essay van Ivo Hartman van het Instituut voor Publiek en Politiek.
- *Handreiking concrete gevolgen van dualisering voor gemeenten*. Opgesteld door De Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Den Haag 2001.
- *Over wijken, bewoners en (sub)lokaal bestuur: Handreiking voor het instrumentarium van binnen-gemeentelijke decentralisatie*. Ministerie van Binnenlandse Zaken. Den Haag 2002.
- *De toekomst van het decentrale bestuur, het decentrale bestuur van de toekomst*. Den Haag 2006. Een verkenning van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Johan Remkes (VVD).
- Denters, Bas, en Pieter-Jan Klok, *Onderzoek wijk- en dorpsraden in Europa*. Vakgroep Bestuurskunde van de Universiteit Twente in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Enschede 2012.
- *De Agenda Lokale Democratie*. Den Haag 2015. Door minister Ronald Plasterk (PvdA) van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aangeboden aan de Tweede Kamer.

RAAD VOOR HET OPENBAAR BESTUUR (ROB)

- *Over de staat van de democratie: Pleidooi voor herkenbare en aanspreekbare politiek*. Den Haag 2005.
- *Vertrouwen op democratie*. Den Haag 2010
- *15,9 uur: De verbindende rol van het raadslid in een vitale democratie*. Den Haag 2016

SOCIAAL EN CULTUREEL PLANBUREAU (SCP)

- *Burgermacht op eigen kracht?*. Den Haag 2014
- *Meer democratie, minder politiek?*. Den Haag 2015

VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN (VNG)

- *Herziening van de Gemeentewet*. Rapport van de adviescommissie herziening Gemeentewet (Commissie-Oud). Den Haag 1959. Blauwe reeks, nr. 28.
- *Handreiking concrete gevolgen van dualisering voor gemeenten*. Opgesteld door De Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Den Haag 2001.
- *Standpunt VNG over het wetsvoorstel afschaffen deelgemeenten*. Den Haag 2011.
- *Maatwerk-democratie: Naar een krachtiger, trefzekere gemeenteraad 2020 als kruispunt in de lokale democratie*. Jaarbericht 2016 van de Denktank Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Den Haag 2016.
- *Lokale democratie: Actie op maat*. Ontwikkelagenda lokale democratie 2017-2022. Den Haag 2016.

WETENSCHAPPELIJKE RAAD VOOR HET REGERINGSBELEID (WRR)

- Goor, J.G.B.M. van de, *Binnengemeentelijke decentralisatie en deconcentratie in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht: Een inventarisatie*. Den Haag 1989
- Engberse, G., E. Snel en A. Weltevrede, *Sociale herovering in Amsterdam en Rotterdam*. Den Haag 2005.
- *Vertrouwen in de buurt*. Den Haag 2005.
- *Vertrouwen in burgers*. Den Haag 2012.

VERORDENINGEN DECENTRAAL BESTUUR ROTTERDAM

- *Verordening op de wijkraden in de gemeente Rotterdam 1947*. GB 1947, nr.21.
- *Wijkraadsverordening 1963*. GB 1964, nr.27.
- *Verordening op de deelgemeenten 1972*. GB 1972, nr.130.
- *Verordening op het wijkbestel 1977*. GB 1977, nr.180.
- *Verordening op het deelgemeentebestel 1979*. GB 1979, nr.173.
- *Verordening op de deelgemeenteraden 1986*. GB 1986, nr.151.
- *Verordening op de deelgemeenteraden 1991*. GB 1991, nr.123.
- *Wijkraadsverordening 1998*. GB 1998-37
- *Verordening Centrumraad 2002*. GB 2002, nr.34
- *Verordening wijkraad voor Pernis 2002*. GB 2002, nr.36
- *Deelgemeenteverordening 2002*. GB 2002, nr.16.
- *Deelgemeenteverordening 2010*. GB 2010, nr.58.
- *Verordening op de Gebiedscommissies 2014*. GB 2013, nr.96.

WETSONTWERPEN

- *Wetsontwerp wijziging Gemeentewet 1964*. Invoeren mogelijkheid om aan gemeentelijke commissies bevoegdheden van de gemeenteraad en van burgemeester en wethouders over te dragen.
- *Wetsontwerp wijziging Gemeentewet 1994*. Invoeren specifieke regelingen voor territoriale commissies met een substantieel taken- en bevoegdhedenpakket annex afschaffen van de verantwoordingsplicht van deze commissies aan het gemeentebestuur.
- *Wetsontwerp wijziging Gemeentewet 2002*. Invoeren wettelijke status deelgemeenten annex invoeren dualisme.
- *Wetsontwerp wijziging Gemeentewet 2014*. Afschaffen deelgemeenten.

Informanten bestuurshistorisch onderzoek decentraal bestuur in Rotterdam

- Aboutaleb, Ahmed, burgemeester, pvda	- Boonzaaijer, Wouter, db IJsselmonde, cugsgp
- Baljeu, Jeannette, wethouder vvd	- Borchers, Frits, ambtenaar Noord
- Bannink, Han, gemeentesecretaris	- Bosloper, Thijs, ambtenaar Charlois
- Baran, Zeki, gemeenteraad, deelraad Charlois, pvda	- Boven, Puck van, ambtenaar Hillegersberg-Schiebroek
- Barendregt, Aad, bewonersorganisatie Charlois	- Brammerloo, Harlow, db Noord, pvda
- Beijer, Hans, ambtenaar Charlois	- Bruggen, Dick van, db Charlois, pvda
- Berg, Joop van den, wetenschapper	- Bruijn, Duco de, gemeenteambtenaar
- Besters, Arno, secretaris Prins Alexander	- Cachet, Lex, wetenschapper
- Bezemer, Lex, ambtenaar IJsselmonde	- Camps, Theo, wetenschapper
- Blok, Paméla, db Rozenburg, gbr	- Coşkun, Theo, gemeenteraad, db Charlois, sp
- Blokland, Robin, griffier Charlois, Feijenoord	- Cremers Bert, gemeenteraad, db Hillegersberg-Schiebroek, pvda
- Boer, Lucas de, db Kralingen-Crooswijk, pvda	- Croix, Jacques la, deelraad Kralingen-Crooswijk, cda
- Boeren, Rob, gemeenteambtenaar	- Dongen, Dick van, db Overschie, pvda
- Bol, Paul, ondernemer Hillegersberg-Schiebroek	- Donk, Maarten van de, db Noord, gemeenteraad, vvd
- Bolsius, Lucas, db Noord, wethouder, cda	

- Donner, Piet Hein, minister BZK, cda
- Draisma, Arjen, secretaris Pernis
- Duin, Erwin van, db Prins Alexander, vvd
- Duin, Jan Cees van, gemeenteraad, db Hillegersberg-Schiebroek, vvd
- Eck, Nico van, gemeentesecretaris
- Eger, Co, db Overschie, bo
- Eijk, Theo van, db Hoek van Holland, cda
- Eijnden, Paul van den, griffier Overschie, Feijenoord, Charlois
- Elemans, Hans, db Hoogvliet, ibp
- Engelen, John, secretaris Overschie
- Erdal, Alaattin, gemeenteraad, db Charlois, cda
- Etty, Walter, wethouder Amsterdam, pvda
- Faber, Jaap, deelraad IJsselmonde, hij
- Florijn, Marco, wethouder, pvda
- Florijn, Vincent, secretaris Hoek van Holland, Delfshaven
- Gils, Arjan van, gemeentesecretaris
- Goijvaerts, Emile, ambtenaar Charlois
- Gonçalves, Carlos, db Delfshaven, pvda
- Goverde, Ed, db Charlois, pvda
- Griffioen, Teun, bewoner Charlois
- Groot, Wim de, db Hoek van Holland, vvd
- Gruiter, Kees de, Adviesraad Centrum, gemeenteraad, vvd
- Hakvoort, Jan, wetenschapper
- Hallensleben, Edit, db Overschie, gemeenteraad, wethouder, pvda
- Handstede, Karin, griffier gemeenteraad
- Harreman, Tom, db Delfshaven, gemeenteraad, pvda
- Have, Wim van der, wethouder, db Charlois, pvda
- Heijde, Arnold van der, deelraad, db Hoogvliet, pvda
- Heijden, Frans Jozef van der, gemeenteraad, pvda
- Henderson, Johan, wethouder, db Feijenoord, pvda
- Hilst, Frans van der, gemeenteraad, db Prins Alexander, lr
- Hoek, Cor van den, secretaris Rozenburg
- Hoekzema, Herman, gemeentambtenaar
- Honders, Martin, db Charlois, pvda
- Hoogland, Jacqueline, db Hoogvliet, ibp
- Hoogstad, Mark, journalist
- Janse, Jan, gemeenteraad, pvda, secretaris Delfshaven
- Jungheim, Karel, db IJsselmonde, cda
- Karakus, Hamit, wethouder, pvda
- Keizer, Hilbert, secretaris Hillegersberg-Schiebroek
- Kerkhof, Jan, secretaris Hoogvliet
- Klaassen, Dick, db Prins Alexander, pvda
- Koedam-Hooijkaas, Ivonne, db Hillegersberg-Schiebroek, vvd
- Kok, Kees, ambtenaar Prins Alexander
- Kombrink, Hans, wethouder, pvda
- Kragten, Ton, secretaris Feijenoord, IJsselmonde
- Kriens, Jantine, wethouder, pvda
- Kromwijk, Martien, woningbouwcorporatie
- Kuijper, Els, wethouder, gemeenteraad, db Hillegersberg-Schiebroek, pvda
- Kuile-Van der Hoeven, Ella ter, gemeenteraad, vvd
- Laar, Paul van de, wetenschapper
- Lausberg, Dennis, woningbouwcorporatie
- Leeninga, Margot, gemeentambtenaar, bewoner Hillegersberg-Schiebroek
- Leeninga, Jan, wijkraad, db Hillegersberg-Schiebroek, pvda
- Leeuwen, Anton van, secretaris Centrum, IJsselmonde
- Leussink, Wim, ambtenaar Charlois
- Lockhorst, Dick, db Charlois, pvda
- Loenen, Rob van, gemeentambtenaar, secretaris Noord
- Majoor, Karel, secretaris Charlois
- Martijn, Lionel, db Charlois, cda
- Mast, Chris, deelraad Hillegersberg-Schiebroek, pvda
- Mastrigt, Yvonne van, db IJsselmonde, pvda
- Meer, Kees van der, db Overschie, cda
- Meijer, Herman, wethouder, gl
- Namen, Piet van, ambtenaar Feijenoord, Charlois
- Nes, Aad van, gemeentambtenaar
- Nijboer, Gerard, secretaris Hoogvliet
- Noppe, Diederik, ambtenaar Overschie
- Oosten-Snoek, Tineke van, bewoner Hillegersberg-Schiebroek
- Oosterhoff, Remco, gemeenteraad, db Feijenoord, cu-sgp
- Opstelden, Ivo, burgemeester, vvd
- Oudenaarden, Jan, bewoner Feijenoord
- Oudshoorn, Dagmar, db Feijenoord, pvda
- Paans, Jaap, griffier gemeenteraad
- Pastors, Marco, wethouder, gemeenteraad, lr
- Paulusma, Paul, deelraad, db Prins Alexander, pvda
- Peper, Bram, burgemeester, pvda
- Philips, Jeannette, bewonersorganisatie Charlois
- Pieterse, Peter, deelraad, db Prins Alexander, pvda
- Plas, Louis, db Hoogvliet, pvda
- Pol-Van den Dorpel, Nel van der, wethouder, vvd
- Pols, Henk van der, wethouder, pvda
- Pover, Nico, secretaris Feijenoord
- Puffelen, Dick van, gemeenteraad, db Feijenoord, pvda
- Raets, Philippe, gemeentesecretaris
- Reus, Jan de, deelraad Hillegersberg-Schiebroek, vvd

- Reussink, Gerard, gemeenteambtenaar, secretaris Noord, Hillegersberg-Schiebroek
- Revet, Tom, ambtenaar Kralingen-Crooswijk, Charlois
- Riege, Ed, gemeenteambtenaar
- Rijdsdijk, Coos, db IJsselmonde, pvda
- Rombout, Barend, gemeenteambtenaar
- Sanders, Wim, db Feijenoord, d66, ambtenaar Kralingen-Crooswijk, secretaris Rozenburg
- Schalk, Jan van der, wethouder, cda
- Schee, Evert van der, deelraad Charlois, pvda
- Schildkamp, Jan, bewoner Hoogvliet
- Schrijer, Dominic, db Charlois, wethouder, pvda
- Schuiling, Gerard, db Kralingen-Crooswijk, pvda
- Sekeris, Jaap, secretaris Hoek van Holland, ambtenaar Charlois
- Simons, Robert, gemeenteraad, lr
- Smid, Edwin, db Hoogvliet, nh
- Smulders, Gerard, gemeenteambtenaar
- Sørensen, Ronald, gemeenteraad, lr
- Spies, Liesbeth, minister bzk, cda
- Stapelkamp Anton, deelraad, db Hillegersberg-Schiebroek, cda
- Steenbergen, Joke, db Feijenoord, cda
- Straasheijm, Wim, gemeenteambtenaar, db Feijenoord, pvda
- Stekelenburg, Michael, bureau Verenigde Rotterdamse Deelgemeenten
- Sutter-Besters, Ria de, db Rozenburg, ipr
- Tak, Sjaak van der, wethouder, cda
- Tops, Pieter, wetenschapper
- Tempel, Wubbo, deelraad Overschie, gemeenteraad, cda
- Vegt, Jos van der, ambtenaar Charlois, ondernemer
- Veld, Roel in 't, wetenschapper
- Velde, Roelof te, gemeenteambtenaar
- Verheij, Jan Willem, deelraad Delfshaven, gemeenteraad, vvd
- Verspui, Petra, gemeenteambtenaar
- Vleugels, Wim, gemeenteraad, pvda
- Vlieger, Christiaan de, Vereniging van Nederlandse Gemeenten
- Vliet, Herman van, gemeenteambtenaar Amsterdam
- Voskuilen, Ron, gemeenteambtenaar
- Vroklage, Arthur, ambtenaar Charlois
- Wagemans, Bert, bewonersorganisatie Hillegersberg-Schiebroek
- Wenting, Jerry, deelraad Delfshaven, cda, secretaris Hoogvliet, Feijenoord
- Wijs, Kees de, gemeenteambtenaar
- Winsen, Monique van, deelraad, db Hillegersberg-Schiebroek, vvd
- Wolters, Rein, journalist
- Yeyden, Seyit, db Feijenoord, pvda
- Zuuren, Hans van, db Centrum, pvda

Afkortingen:

bzk: binnenlandse zaken en koninkrijksrelaties; db: dagelijks bestuur; cda: christen-democratisch appèl; cu-sgp: christenunie-staatkundig gereformeerde partij; gl: groenlinks; lr: leefbaar rotterdam; pvda: partij van de arbeid; sp: socialistische partij; vvd: volkspartij voor vrijheid en democratie; bo: belangen overschie; gbr: gemeentebelangen rozenburg; hij: huurdersvereniging ijsselmonde; ibp: initiatiefgroep boomgaardshoek en platen; ipr: inwonerspartij rozenburg; nh: nieuw hoogvliet.

Curriculum vitae

De auteur van dit proefschrift werd op 13 september 1952 geboren te Leiden. In 1971 behaalde hij het diploma HBS-A op het Sint-Thomascollege te Venlo. In 1971 begon hij in Leiden aan de studie Staatkundige studierichtingen, bestuurs-wetenschappelijke richting. Van mei 1973 tot september 1974 onderbrak hij deze studie voor het vervullen van zijn militaire dienstplicht. Op 27 juni 1977 slaagde hij voor het doctoraal examen. In augustus 1977 trad de auteur in dienst van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, afdeling algemene en juridische zaken. Naast zijn werk studeerde hij vanaf 1978 Nederlands recht, met als afstudeer-richting staatsrecht uitgebreid. Op 3 september 1982 slaagde hij voor het doctoraal examen in deze studierichting.

Vanaf 1986 was de auteur werkzaam bij de gemeente Rotterdam, achtereenvolgens als leidinggevend beleidsadviseur openbare orde en veiligheid en politie-aangelegenheden en als beleidsadviseur politieaangelegenheden en algemene bestuurszaken bij de Rotterdamse gemeentesecretarie en Bestuursdienst (1986-1999), als deelgemeentesecretaris van de deelgemeente Charlois (1999-2014) en als wetenschappelijk adviseur bij het Stadsarchief Rotterdam (2014-2018). In die laatste functie werkte hij in opdracht van het gemeentebestuur aan een onderzoek naar binnengemeentelijk decentraal bestuur in Rotterdam tussen 1947 en 2014, welk onderzoek resulteerde in het boek *Betwist bestuur - wijkraden en deelgemeenten in Rotterdam* (2017) en aan een oral history onderzoek naar de bestuurlijke ervaringen van de nog levende leden van het Rotterdamse college van burgemeester en wethouders tot het jaar 2006. Dit onderzoek resulteerde in het boek *Bevlogen bestuurders - Achter de schermen van het Rotterdamse stadhuis, 1966-2006* (2019).

In 1986 werd de auteur lid van de gemeenteraad van Voorschoten. Tussen 1990 en 1998 was hij wethouder en vanaf 1994 tevens locoburgemeester van die gemeente.

